

ÁNXEL FOLE: PANORAMA E RUSOFILIA

Claudio Rodríguez Fer
Universidade de Santiago. Lugo

LETRAS GALEGAS 1997

Ánxel Fole, por Ángel González Doreste

I. INTRODUCCIÓN Á VIDA E Á OBRA DE FOLE

Ánxel Fole, coñecido como un dos grandes mestres da narrativa breve en galego, foi tamén poeta, periodista e comediógrafo. A todas estas dimensións, mais á biográfica, referirémonos no panorama que segue, pero, co fin de enriquecer cunha achega máis nova esta presentación, agregaremos-lo estudio dun aspecto tan significativo para comprende-la vida e a obra do autor en cuestión como pouco tratado ata agora: a súa rusofilia lectora, temática e aínda ideolóxica.

A TRAXECTORIA BIOGRÁFICA

Ánxel Fole naceu en Lugo o 11 de agosto de 1903, fillo do fidalgo, maxistrado e político liberal Reinaldo Fole Quiroga e da piadosa muller de orixe popular, Benita Sánchez Corredoira. Pasou a súa infancia e adolescencia na cidade natal e, dende 1927, estudou, con pouca dedicación e escasos resultados positivos, Dereito e Filosofía e Letras nas Universidades de Valladolid, Madrid e Santiago de Compostela.

Nos anos trinta dedicouse moi activamente á política antimonárquica, como militante, sucesivamente, da Organización Republicana Gallega Autónoma, do Partido Republicano Radical Socialista e, finalmente, do Partido Galeguista, ocupando cargos nas agrupacións lucenses das tres organizacións.

Tamén nos anos trinta se dedicou ó periodismo, onde conseguiu algún traballo esporádico, pero, coa chegada da Guerra Civil, tivo que gañá-la vida dando clases particulares. Ademais, padeceu moi dramaticamente a represión política establecida polos sublevados, período do que lle quedarían permanentes secuelas psíquicas.

Vencido e sen recursos, retirouse ó campo en 1941 e viviu varios anos no Incio e Quiroga, onde se forxaron a temática e a técnica da súa narrativa futura. Non obstante, continuou coas súas colaboracións periodísticas en diversos medios da prensa galega.

Nos anos cincuenta vinculouse á restauración cultural galega emprendida pola Editorial Galaxia, á que contribuíu cos seus primeiros libros publicados. En 1953 volveu establecerse en Lugo e, en 1957, incorporouse á redacción de *El Progreso* cunha asignación fixa.

En 1963 ingresou como numerario na Real Academia Gallega cun discurso sobre “Castelao i-a tradición galeguista” e comezou a recibir outras homenaxes e distincións que se fixeron frecuentes durante os anos setenta e oitenta. Morreu en Lugo, dunha parada cardíaca, o 9 de maio de 1986.

A TRAXECTORIA POÉTICA

Tras descubri-la poesía na súa adolescencia, recibiu en 1927 o impacto

da conmemoración do terceiro centenario da morte de Góngora, o que inspirou o seu primeiro artigo e o que o aproximaría ó grupo poético do 27. Ademais, pouco despois asistiu en Valladolid a un recital poético de Alberti, sobre o que escribirá unha crónica. Máis tarde, en 1932, coñecerá a Lorca en Lugo e, en 1933, cartearase con Guillén.

A fins dos anos vinte comezou a compoñe-las súas *Canciones con ton y son*, sempre en castelán e nunha liña neopopularista moi epigonal da do grupo do 27. Así mesmo e tamén en castelán, iniciou en 1930 o poemario *Santo Oficio*, obra que prolongará ata 1942. Non obstante, non compilará nunca esta produción nun volume e mesmo non a dará a coñecer na prensa literaria e diaria ata moi avanzada a posguerra.

Outra liña poética cultivada por Fole nos anos trinta foi a do himno revolucionario de carácter obreirista, moi influenciada pola poesía futurista de Maiakovski e publicada sempre en revistas esquerdistas editadas en Lugo: "Rojo" ou "Diana" son boa mostra de tal xénero. Paralelamente fixo tamén poesía satírica anticlerical e anticaciquil na prensa política da época, tanto en forma anónima como utilizando o pseudónimo de Bacurín.

Durante a Guerra Civil escribiu un dos seus poemas preferidos e máis

veces editado, "Don de claridad de las aguas del Miño", dado a coñecer na posguerra, período no que colaborou en diversas revistas poéticas con composicións líricas frecuentemente bucólicas ou inspiradas pola súa estancia no campo: "Salutación al mes de mayo", escrita en Quiroga en 1946, foi a reproducida en máis ocasións.

Dende os anos cincuenta escribiu xa moi pouca poesía, aínda que foi precisamente nos últimos anos cando deu a coñecer e reeditou boa parte da elaborada antes, así como cando compuxo os seus escasos e anecdóticos poemas en galego.

A TRAXECTORIA PERIODÍSTICA

O seu primeiro artigo foi "Del panorama literario. Reflexiones en torno al centenario de Góngora" e publicouse o 17 de xaneiro de 1928 no xornal *La Provincia* de Lugo. Neste medio e no tamén lugués *El Progreso* deu a coñece-las súas primeiras colaboracións na prensa, sempre de temática cultural e frecuentemente literaria. Especial significación tivo a súa crónica "Las veinticuatro horas lucenses de Mabille de Poncheville", publicada o primeiro día do ano 1932 en *El Progreso*, e que, tras reproducirse moi numerosas veces en distintos medios, acabaría converténdose no artigo máis célebre do autor.

En 1930 participou na creación e elaboración do semanario republicano

lucense ¡*Ahora!* e na súa continuación baixo o nome de *Guión*, onde asinou unha sección crítica e anticlerical co pseudónimo de Troitiño. Despois de liquida-la revista promovendo un número obreirista e revolucionario con motivo do Primeiro de Maio de 1931, no que se substituíu o rótulo de “Semanario Republicano” polo de “Semanario de Izquierdas”, fundou e dirixiu, tamén en Lugo, *Yunque*, periódico de vangarda política, do que saíron seis números entre 1932 e 1934, nunha liña revolucionaria e marxista.

En 1935 cultivou a serie “Andar y ver” e a súa reconversión galeguizada “Camino de Galicia” no xornal vigués *El Pueblo Gallego*, e deu a coñecer no mesmo medio o que terminaría sendo o seu máis prolífico pseudónimo, Neumandro (“home de espírito”). Ó ano seguinte cultivou, tamén en *El Pueblo Gallego*, a serie “Estampas do Lugo vello”, e promoveu nesta última cidade o que había se-lo derradeiro número da folla voandeira *Resol*.

Xa na posguerra, retomou con timidez as súas colaboracións periódicas na prensa galega e cultivou dende 1943, en *El Progreso*, a sección “Kaleidoscopio de Lugo”, reconversión castelá das “Estampas do Lugo vello”. En 1949 comezou a colaborar habitualmente en *La Noche* e *Faro de Vigo*, e, en 1951, deu a coñecer-lo seu ensaio sobre a saudade “Rostro y

entraña de nuestro ser” no primeiro número dos *Cuadernos Grial*.

Fóra de Galicia, foron frecuentes as reproducións dos seus artigos na prensa da emigración galega en América dende os anos trinta, así como as súas colaboracións en galego e castelán en medios diversos, como na revista bonaerense *Galicia Emigrante* dende 1954. Así mesmo, léronse textos seus nos programas galegos da BBC de Londres e da RTF de París.

En 1956 comezaron a aparecer traballos seus xa coñecidos na revista *Vida Gallega* e inaugurou en *El Progreso* a serie “Cartafolio de Lugo”, reconversión do “Kaleidoscopio de Lugo”, que será a máis coñecida do autor e que dará orixe a un libro compilatorio, así titulado, editado en Lugo en 1981. Desta época cómpre salientar tamén que en 1959 publicou “El nuevo ensayismo gallego”, no número extraordinario que a revista madrileña *Ínsula* dedicou ás letras galaicas.

Durante os anos sesenta mantivo e acrecentou a súa presenza en *El Progreso* con series xa coñecidas e con outras novas, propuxo a realización do “Primer Congreso del Idioma Gallego” en 1960, e convocou e organizou no mesmo xornal a enquisa “Parlamento de las Letras Gallegas”. Entre as novas series salienta “Estar al siglo”, composta por crónicas históricas

contemporáneas, así como o inicio das súas colaboracións sobre cuestións etimolóxicas do galego, que acabarían sendo teimudamente frecuentes na súa produción.

Dende a fundación da *Hoja del Lunes de Lugo* en 1962 ata a súa desaparición en 1984, mantivo naquela a sección "Plaza Mayor", onde adoptou o compromiso de denunciar sistematicamente toda clase de intolerancia totalitaria e racista dende posturas claramente humanísticas, así como o de recupera-la escurecida memoria histórica do período republicano, dos valores tradicionais da esquerda e da conciencia galeguista. Pode lembrarse a serie "Nubarrones llegan del Norte...", de 1964, como exemplo de denuncia da barbarie nazi, e tamén que, dende 1970, subtitulou "Plaza Mayor" como "Tertulia del Sábado", evidenciando así a forma dialogada adoptada nela.

En 1970 comezou a dirixir "Táboa Redonda", páxina literaria dominical de *El Progreso*, caracterizada sempre por impulsa-la cultura galega e por conmemora-la cultura e a historia do primeiro tercio do século XX. Nela cultivaría series como "Los grandes poetas del siglo" e as súas variantes sobre "escritores", "ensayistas", "historiadores", "libros", "pintores" e "compositores". Asinou frecuentemente como Neumandro ou Lucencio, pero tamén como Eginardo

de Tor en artigos retrospectivos, Xelos de Orbán en colaboracións etimolóxicas e Fuco de Caldas ou Lexandre de Arcos en traballos humorísticos.

Nos últimos anos, fóra de *El Progreso*, colaborou en numerosos xornais e revistas tanto en galego como en castelán. Os seus periodistas preferidos foron José Ortega y Gasset, inspirador de *El Sol* e da *Revista de Occidente*; Raymond Cartier, director de *Paris-Match* e autor de grandes reportaxes culturais, e Josep Pla, cultivador da crónica de viaxes. Non obstante, son moitos os medios e problemas periodísticos sobre os que escribiu, dende os "Lunes" de *El Imparcial*, promovidos por José Ortega Munilla, ata as súas decididas demandas dunha prensa en galego.

A TRAXECTORIA NARRATIVA E TEATRAL

A súa andaina narrativa comezou, en 1935, na revista *Nós* -"Eu i-o meu corazón. Elexía ao xeito romántego" e "Idilio na Insua"- e en *El Pueblo Gallego* -"Estampas da Terra brava. Trebonada na penedía"-. Os tres textos pertencían ó que debería se-lo seu primeiro libro, "Auga lizgaira", colección de sete contos líricos e paisaxísticos perdida cos avatares da guerra. O primeiro foi antologado e traducido en *Veinte cuentos gallegos*, editado en Bos Aires en 1941.

Ó cabo dun silencio narrativo de máis de tres lustros, asumiu a función

de retoma-lo xénero do relato breve na restauración cultural promovida pola Editorial Galaxia, achegando os seus dous primeiros libros: *A lús do candil* en 1953 e *Terra brava* en 1955. Tras eles apareceu a súa única obra teatral, *Pauto do demo*, editada en 1958 na Editorial Citania de Bos Aires. Estas tres obras, que compoñen un ciclo rural inspirado polas súas estancias no Courel, no Incio e en Quiroga, consagrárono como un escritor dono dun galego magnetofonicamente vivo, dunha técnica oral entroncada coa tradición popular e dun imaxinario temático xenuinamente galego.

Na mesma liña, en 1965 publicou os contos "A vengación" e "¡Lobos te coman!" na revista *Grial*, mentres que en 1972 deu á luz o relato urbano *¿E decímolo ou non-o decimos?*, nun folleto editado en Lugo por Cartonaxes Anmi, preludiando xa o ciclo de vilas e cidades de Galicia que ambientarían os libros *Contos da néboa*, publicado por Edicións Castrelos en 1973, e *Historias que ninguén cre*, ofrecido por Edicións Xerais de Galicia en 1981. Paralelamente espárese pola prensa numerosos contos en galego e castelán non recollidos ata a edición da súa *Obra galega completa* en 1996, e tamén incluíu a serie "Contos-lostrego" no volume colectivo *Medusa. Relatos*, publicada por Sotelo Blanco Edicións en 1984. O seu último relato publicado foi *O conto de nunca acabar*, editado en 1986 polo Concello de Lugo.

En conxunto, as obras maiores de Fole asentan sobre o eixe temático de Galicia, da que se describe tanto a realidade material (xeografía, economía, etnografía) coma a inmaterial (etnoloxía, psicoloxía, ideoloxía). Así, da mesma maneira que se describen as fermosuras da paisaxe ou as pésimas condicións da vida labrega, retrátanse o misterio e o humor como trazos esencialmente característicos da realidade galega.

Polo mesmo, na súa obra sobresaen as estampas paisaxísticas da Galicia máis arredada, pero tamén as denuncias do abandono padecido polos seus habitantes. E, igualmente, refléctense toda clase de vivencias máxicas: premonicións, alucinacións, telepatías, aparicións, supersticións e lendas varias, como a do Ciprianillo e os tesouros ocultos, a da Santa Compañía, a da Estadea, a do Urco ou a dos Alláparos.

Pero se a súa temática é xenuinamente galega, tamén o é a súa técnica narrativa, pois trata sempre de contar coa naturalidade e fluidez coa que conta o pobo, botando man de toda clase de recursos coloquiais, dende os refráns ás constantes apelacións ós oíntes. En consonancia con isto, a súa lingua, inzada de dialectalismos, vulgarismos, castelanismos e castrapismos, caracterízase por unha viveza inusual.

Primeira edición (1953)

Este procedemento creativo parafolclórico complementábase estruturalmente cunha tendencia a ensarilla-los relatos en espiral nas súas obras maiores, que de feito se presentan como un gran conto de contos á maneira das grandes coleccións medievais.

Non obstante e pese á súa enxebre conexión popular, Fole non renunciou nunca a toda clase de analoxías temáticas e estilísticas cos autores que o impactaron, entre os que, dende logo, ocupan especial lugar os de procedencia rusa.

Primeira edición (1955)

II. APROXIMACIÓN Á RUSOFILIA DE FOLE

O DESCUBRIMENTO DE RUSIA

Fole descubriu Rusia na súa primeira xuventude, concretamente a través da lectura dos grandes novelistas decimonónicos, como Tolstoi e Dostoiévski. O seu interese pola novelística rusa mantívose entrando xa na década dos anos trinta, pero, coa lectura de Chejov e Gorki, estendeuse ó xénero da narrativa breve producida entre os dous séculos, que tanto ía influír na súa obra futura. Cincuenta anos despois, evocando o Lugo de

1931, lembraría aquel ambiente de lectores rusófilos, entre os que el mesmo se encontraba:

-Mientras tanto, unos cuantos chicos intelectuales de Lugo seguían leyendo a Dostoievski en las pulcras ediciones de la casa Atenea. También leían libros y más libros de Máximo Gorki y de Chejov. ("Actualidad de Dostoievski", *El Progreso*, 26-7-1981)

O IMPACTO DA REVOLUCIÓN BOLXÉVIQUE

As ferventes inquiredanzas políticas da xuventude dos anos trinta trouxeron consigo un renovado interese pola sociedade socialista supostamente establecida en Rusia trala revolución comunista. Neste contexto, non é de estrañar a conexión de Fole co marxismo ambiental reinante nas mocidades intelectuais e universitarias ás que estaba tan vencellado. Polo demais, o seu papel promotor e os seus poemas obreiristas nas revistas esquerdistas dos anos trinta poñen en evidencia a súa aproximación á revolución bolxéviq

De feito, *Yunque. Periódico de vanguardia política*, do que era director en Lugo, tiña unha orientación marxista revolucionaria absolutamente tinguida de rusofilia vermella, como evidencia a notoria presenza do comunista ruso Ilya Erhenburg -a quen Fole vira en Madrid- dende o seu primeiro número, conmemorativo do Primeiro de Maio

de 1932, no que tamén apareceu a letra da "Internacional Comunista" e unha cita do *Manifiesto Comunista* de Marx e Engels. Ademais, resulta patente no conxunto a influencia estética e política da revista pro-soviética *Nueva España*, na que Fole coñeceu a poesía de Vladimir Maiakovski, como se verá máis adiante.

Co tempo e coa súa progresiva identificación política con partidos republicanos de signo democrático, Fole foise arredando do comunismo, no que nunca chegou a militar oficialmente, pero o seu rexeitamento definitivo da estratexia daquel non tivo lugar ata que Stalin e Hitler asinaron o Pacto Xermano-Soviético de 1938, considerado por moitos militantes, simpatizantes e aliados como unha traizón innobre e inmoral.

MAIAKOVSKI E A POESÍA REVOLUCIONARIA

Os himnos de loita proletaria que Fole publica nos primeiros anos trinta están moi influenciados pola poesía futurista do escritor ruso Vladimir Maiakovski, de moda en España dende que se suicidara en 1930, como ten comentado o autor:

Aquel año del treinta el público español tuvo noticia del gran poeta ruso Vladimiro Mayakowsky, que se había suicidado, todavía no se sabe hoy bien por que causa... (...) A raíz de su suicidio, la revista política *Nueva España* tradujo algunos de sus más famosos poemas ("Meses borrascosos (VII)", *Hoja del Lunes de Lugo*, 20-2-1967).

Anton Chejov e Maxim Gorki

Noutro lugar lembraría o impacto literario e visual producido por tal acontecemento periodístico:

La citada revista publica la impresionante foto del poeta muerto, ilustrando su ya famoso poema "Mil quinientos millones", cifra de la población total de Rusia por aquellos años ("El cuco, las golondrinas y los chopos", *El Progreso*, 15-6-1980).

A XENIALIDADE DE DOSTOIEVSKI

Pese á súa admiración pola novelística de Tolstoi primeiro e pola

de Gorki despois, resulta evidente que a máxima devoción foleana entre os novelistas rusos foi a que mantivo sempre por Fedor Dostoievski. Lembrando a traducción das súas obras efectuada por Rafael Cansinos Assens deu noticia do seu xuvenil fervor:

En su admirable traducción leímos al genial escritor ruso. Gracias a la misma se nos evidenció su genio. Aunque ya teníamos cierta, aunque movediza, la intuición del esplendoroso fenómeno. En los años del treinta y tantos, en una arremetida de seis meses, nos leímos las *Obras Completas* del incomparable escritor ruso. Nos duró la

obsesión unos tres años ("Reverencial recuerdo", *El Progreso*, 15-8-1964).

Pero proba de que tal fervor non diminuíu co tempo foron as dúas entregas con que conmemorou o cincuentenario da súa morte baixo o título de "Actualidad de Dostoievski":

-Hoy ya nadie discute que este ruso excepcional fuese el gran genio de la novela. *Los hermanos Karamazov*, según muchos, es la más interesante novela de todos los tiempos.

(...)

-Después de medio siglo, nuestra admiración por su obra no disminuyó ni pizca.

-Sigue siendo grande, apasionado, desconcertante. El gran descubridor de abismos. El novelista del estupor.

-A nadie le sentó tan bien el "definitivo" de genio ("Actualidad de Dostoievski", *El Progreso*, op. cit.).

CHEJOV, GORKI, ANDREIEV E BUNIN

Chejov e Gorki son dous dos escritores rusos máis lidos e comentados por Fole. De feito, a eles dedicou senllos artigos conmemorativos en *El Progreso*: "El centenario de Chejov" (30-1-1960) e "Fallecimiento de Máximo Gorki" (29-6-1980).

Probablemente, xunto a Edgar Allan Poe, Chejov é o autor de

narrativa breve que máis influíu en Fole, quen chegou a cualificalo, no artigo mencionado, de mestre da claridade, da sinxeleza e da precisión técnicas. Pero esta influencia non só é estilística e compositiva, senón tamén temática. Así o proba a anécdota da aparición dun home negro que é premonitoria da morte en *Terra Brava* e que, segundo Fole, foi vivida persoalmente por un parente seu e logo lida por el mesmo nun conto de Chejov.

En canto a Gorki, por quen se entusiasinou nos anos da efervescencia rusófila de signo comunista, cómpre dicir que no artigo que lle dedicou recolleu impresións sobre o autor do seu prologuista español Cristóbal del Castro, constatou a admiración que lle profesaba Pío Baroja, e reproduciu parte do eloxio fúnebre pronunciado en Moscova por André Gide. Pola súa banda, Fole considérao o máis grande narrador ruso xunto a Tolstoi e a Dostoievski.

Naturalmente, son moitos máis os narradores rusos mencionados nos artigos de Fole ou patentes nas pegadas que deixaron na súa propia narrativa. Entre eles destacan significativos cultivadores do relato breve de influencia tan evidente no noso autor como que, por exemplo, o conto "O documento", de *A lús do candil*, adapta "O amor ao próximo" de Leónidas Andreiev e "A treboada", de

Terra brava, inspírase en “Sujodol” de Iván Bunin.

ESENIN E OS ESCRITORES SUICIDAS

Outro tema que aproximou a Fole á literatura rusa foi o do suicidio, asunto polo que se interesou moi persoalmente. Neste sentido sobresaí o seu artigo “El gran tema del suicidio. El poeta ruso Sergio Esenin” (*El Progreso*, 19-4-1970), onde comenta a morte voluntaria de varios escritores, destacando entre eles os rusos Andreiev e Maiakovski e centrándose, por suposto, no caso de Esenin, sempre dende unha perspectiva máis ben romántica e humanisticamente antiestalinista:

Se marchó a Leningrado. Alquiló una habitación en el hotel Anglaterre, donde se encerró... Se cortó las venas y se ahorcó con la cuerda que ataba su maleta.

Con su propia sangre escribió un poema, poco antes de morir:

“Dejar esta vida no es nada nuevo. Pero vivirla tampoco lo es”.

Varias veces había intentado el poeta escribir versos en el estilo requerido por las autoridades. Pero no le salían... No le salían de dentro, se quiere decir.

A MÚSICA POPULAR E IGOR STRAVINSKY

Fole, afervorado melómano dende a adolescencia, foi un permanente admirador da música coral rusa, á que aludiu constantemente nos seus

Vladimir Maiakovski

escritos, establecendo ás veces curiosas comparacións coa tradición popular galega. De feito, a este tema dedicou o artigo “Cántigas populares rusas” (*El Progreso*, 2-11-1963), hoxe recollido na nosa compilación dos seus traballos periodísticos en lingua galega *Cartafolio galego*, onde se eloxia o folclore musical eslavo en xeral e o ruso en particular, de par do de Galicia. Neste mesmo lugar relata a súa eclosión en Europa:

Alá pola “desfeita” da guerra do catorce, despois da revolución bolchevique, chegaron a Europa occidental varios coros dos rusos chamados “brancos”, formados por

oficiás cosacos, que deron a coñecer ós europeos do centro e do oeste a sorprendente riqueza e maila fermosura das cántigas folclóricas das chás regadas polos grandes ríos de Rusia. Antre outros o Coro dos cosacos do Kubán i o coro dos cosacos do Don (*Cartafolio galego*, Vigo, A Nosa Terra, 1996, p. 143).

Estes dous coros aparecen mencionados constantemente nos artigos de Fole, que evocou varias veces as súas actuacións en Lugo, sobre todo a que o coro de Kubán ofreceu en 1924: "Música rusa en Lugo" (*Hoja del Lunes de Lugo*, 29-4-1963) ou "Nuestra amiga la música" (*Hoja del Lunes de Lugo*, 16-5-1977) son boa proba do dito.

Ora ben, Fole non só se entusiasinou coa música popular de Rusia, senón tamén cun dos máximos representantes da súa produción contemporánea: Igor Stravinsky. A el dedicou, en efecto, todo un artigo homónimo baixo o antetítulo de "Los grandes compositores del siglo" (*El Progreso*, 20-8-1978), que comeza deixando clara a súa consideración polo mesmo: "No dudamos en afirmar que este compositor es el más valioso del siglo XX".

DA RUSIA DOS TSARES A JOHN REED

Pouco falou Fole da Rusia dos tsares en comparación coa atención dedicada á Rusia bolxevique, pero aínda así publicou varios artigos de evocación histórica sobre algúns dos protagonistas dos últimos anos da

dinastía Romanov, como "Alexander Kerensky" (*Hoja del Lunes de Lugo*, 22-6-1970) ou "El asesinato de Rasputín" (*Hoja del Lunes de Lugo*, 10-1-1972).

Outro tema histórico digno de atención para Fole foi o que deu título ó artigo "La influencia de Alemania en Rusia" (*Hoja del Lunes de Lugo*, 17-8-1970), que segundo o escritor lugués se remonta ós tempos de Pedro o Grande para chegar á época actual, pasando polo período do tsar Nicolás II, de quen se dicía que a súa esposa espiaba para o Estado Maior alemán.

Non obstante, Fole considera este período tan só como unha antesala da revolución inminente, por certo vista esta sempre a través dos ollos do periodista norteamericano John Reed, quen a vivira e a describira directamente na súa célebre reportaxe sobre aqueles dez días que conmoveron o mundo. Non en van dedicaría a esta obra todo o eloxioso artigo "*Diez días que estremecieron al mundo*" baixo o antetítulo de "Los grandes libros del siglo" (*El Progreso*, 24-11-1974).

LENIN, TROTSKY E A REVOLUCIÓN COMUNISTA

Poucos acontecementos históricos acapararon a atención de Fole como a Revolución Rusa que, da man de Lenin, levou ó poder os bolxeviques en 1917. Abonda con mencionar algúns títulos significativos

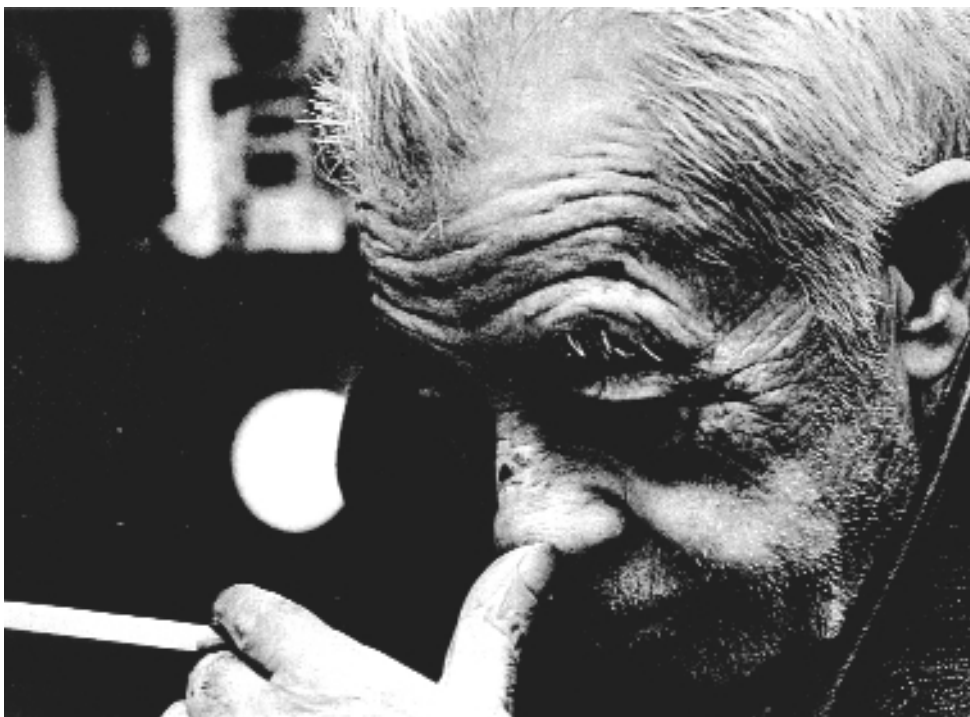

Equipo da revista *Znanie*: de esquerda a dereita, Andreiev (segundo), Gorki (terceiro) e Bunin (sexto)

procedentes das súas colaboracións na *Hoja del Lunes de Lugo*, como “El XLVIII aniversario de la Revolución Comunista” (15-11-1965), “Los sangrientos días de noviembre del diecisiete” (15-11-1971), “La revolución del 17. La tertulia bolche” (22-11-1982), “El vaporoso recuerdo de la revolución del año 17” (6-12-1982) ou a serie “La revolución rusa del año diecisiete” (13-12-1982, 3-1-1983, 10-1-1983, 24-1-1983).

Naturalmente, Lenin e Trotsky ocupan boa parte destas evocacións, ás

veces particularmente monográficas no caso do primeiro, como revelan os artigos, tamén publicados na mesma folla lucense, “Abril del año 17: Lenin regresa a Rusia” (13 e 20-4-1964) e “Centenario del nacimiento de Lenin” (13-4-1970). Por certo, débese tamén salientar que, en pleno franquismo, Fole chegou a reproducir, aínda que como “pura curiosidad histórica”, unha mostra de “los comienzos de la propaganda comunista en España” consistente nun anónimo soneto en alexandrinos que circulaba nunha postal co retrato de Trotsky (“Enero

Ánxel Fole

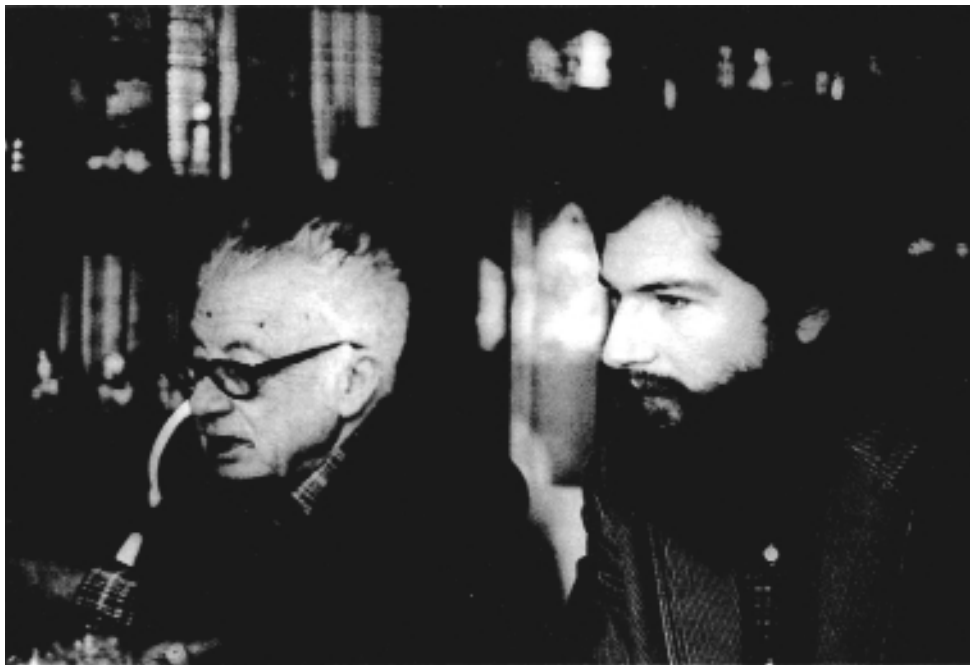
del año veinte", *Hoja del Lunes de Lugo*, 27-1-1964), poema de novo reproducido en "Aquellos días de Petrogrado..." (*El Progreso*, 11-11-1979).

DE STALIN Á DESESTALINIZACIÓN

Fole dedicou decenas de artigos á Segunda Guerra Mundial, nos que, por forza, constantemente se alude a Stalin e á contenda en Rusia, chegando mesmo, nalgunha ocasión, a facela protagonista do artigo, como no titulado "Comienza la invasión de

Rusia por Alemania" (*Hoja del Lunes de Lugo*, 21-6-1965). Así mesmo, en "El precio de la sangre" (*El Progreso*, 18-4-1964), comenta e avalía o papel de Stalin no tratado de Ialta trala Segunda Guerra Mundial.

Pero tamén son frecuentes as alusións á desestalinización, protagonista do artigo "Las desconcertantes revelaciones de Nikita Kruschef" (*Hoja del Lunes de Lugo*, 14-12-1970) e representada na literatura por Ilya Ehrenburg, aínda que, para Fole, a súa paradigmática novela *O desxeo*, que

Ánxel Fole e Claudio Rodríguez Fer

deu nome a todo un proceso histórico, era unha “tabarra”: “un libro conformista, después de todo. La literatura conformista suele ser aburrida. Muy inferior a su otra novela *Julio Jurenito*” (“Meses borrascosos (IX)”, *Hoja del Lunes de Lugo*, 6-3-1967).

Finalmente, cómpre dicir que na súa sección da *Hoja del Lunes de Lugo* escribiu moitas veces sobre a realidade política, social e económica da Unión Soviética das últimas décadas, que o tiña tan intrigado como interesado. Así o reflecten títulos como “La U.R.S.S.” (10-11-1969), “La misteriosa

U.R.S.S.” (7-9-1970), “La Constitución de la Unión Soviética” (13-12-1971), “El Partido Comunista Ruso” (20-12-1971), “La expansión económica de U.R.S.S.” (31-7-1972), “¿Los dos colosos se aproximan?” (4 e 11-9-1972), “Noticias de la Rusia soviética” (30-9 e 7-10-1974), “Noticias de la U.R.S.S.” (21 e 28-4-1975), etc.

FASCINACIÓN E ANALOXÍA

Dende as súas lecturas adolescentes ata os anos trinta, Fole sentiuse verdadeiramente fascinado pola forza e personalidade da realidade rusa en

tódolos terreos, coincidindo coa moda da época. “En todas las bibliotecas se veían libros de Turgueniev, Chejov o Tolstoy”, escribiu, pero esta eclosión do ruso era polixenética: “Todo lo favorecería. Coincidió con el descubrimiento de la gran música rusa y del ballet. Los vagabundos de Máximo Gorki sugestionaron a Pío Baroja” (“Meses borrascosos (IX)”, o. cit.).

Ademais, segundo afondaba na lectura dos rusos e no coñecemento de Galicia, Fole percibiu constantes coincidencias materiais e espirituais entre o mundo ruso e o galego, que o levaron a establecer numerosas comparacións entre ambos na súa obra narrativa e xornalística. Por exemplo, cando fala da Galicia máis arredada e atrasada na “Solaina” de *Terra brava*, anota que hai casas que aínda se aluman con “ardentes” (pitelos de uz espetados nas paredes), pero axiña engade que dun xeito semellante se aluman tamén nas “isbas” da estepa rusa. E, no mesmo lugar, tras describirse a beleza e a tristura dunha cantiga popular galega, asegúrase inmediatamente a súa semellanza coa rusa “Os sirgadores do Volga”, acaso debida ó común herdo de morriña do pasado miserento de ámbolos pobos.

En suma, Fole encontrou no mundo ruso un motivo de fascinación ante o exotismo do outro que inspirou moitos dos seus artigos, pero tamén un encontro de insospeitadas analoxías

entre Rusia e Galicia que quedou patente na súa narrativa.

BIBLIOGRAFÍA BÁSICA DE ÁNXL FOLE

Primeiras edicións

A lús do candil. Contos a carón do lume, Vigo, Galaxia, 1953.

Terra brava. Contos da solaina, Vigo, Galaxia, 1955.

Pauto do demo, Buenos Aires, Citania, 1958.

¿E decímolos ou non-o decimos?, Lugo, Anmi, 1972.

Contos da néboa, Vigo, Castrelos, 1973.

Historias que ninguén cre, Vigo, Xerais, 1981.

Cartafolio de Lugo, Lugo, Círculo de las Artes, 1981.

“Contos-lostrego”, en VV.AA., *Medusa. Relatos*, Barcelona, Sotelo Blanco, 1984.

O conto de nunca acabar, Concello de Lugo, 1985.

Escolmas anotadas e compilacións póstumas

A Galicia misteriosa de Ánxe Fole, estudo, selección e notas de Claudio Rodríguez Fer, Sada-A Coruña, do Castro, 1981.

Contos de lobos, introducción, selección e notas de Claudio Rodríguez Fer, Vigo, Xerais, 1985.

Contos de lobos e outros relatos, introducción, selección e notas de Claudio Rodríguez Fer, Vigo, Xerais, 1989.

Obra galega completa, edición, introducción e compilación de Claudio Rodríguez Fer, Vigo, Galaxia, 1997, 2 vols.

Cartafolio galego, edición, introducción e compilación de Claudio Rodríguez Fer, Vigo, A Nosa Terra, 1996.

